ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԱՍԵՆԱՑ

ՏԱՐԻ 1865. ԶԱՅՆ ԸՆԿԵՐԱՍԻՐԱԿԱՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8.

ԹԻՒ 5.

Կը հրատարակուի Չորեքշաբթի և Շաբաթ օրերը։
Գանուցման գոյը 3 դրչ է։

Գտանակ և յղուած ուղղելի ա՜ Ս. Հայկունիի։
Վարդճի խան վերի յարկ Թիւ 3.

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 20 ԲԱՐԱՅ Է.

ԱԶԳԱՍԻՐԱԿԱՆ

Վենեակոյ Վանքի միաբանութիւնը ամէն յիսուն տարի առաջ հետեւեալ գեղեցիկ ճառը հրատարակած է ազգասիրութեան վերայ, որն որ չարունակաբար հրատարակել կը խոստանամք. ըստ որում ազգասիրութեան վերայ մենք աւելի լաւ չեմք կրնար ճառել։

Մարդս երբոր կը ծնանի, կը ծնանի ընկերութեանս մէջ, կը հնայ ընկերութեան մէջ, անկէց իրեն վերայ պարտք մը կուգայ իր ընկերները սիրելու, ասոր պարտքիս տակը կը ծռի բնական, քաղաքական, նաև Աստուածային օրէնքը։ Բայց սերը կարգ ունի, պէտք է որ մարդս առաջ իր ծնողքը իր մօտիկը սիրէ, հաքը հետեւինները, և ինչպէս որ պարտական է պինա առաջ և ամենէն աւելի իր ծնողքը սիրելու, անկէց կուգայ իրեն պարտք մը իր ազգը կամ իր հայրենիքը ամենէն առաջ և ամենէն աւելի սիրել, վասն զի իր մեծ ծնողքը իր ազգն է։

Ես զուրցածս անչափ յայտնի է որ, ամեն ազգին գրողները ասանկ գրեցին, ամեն ազգ ասանկ կընդունին, և ամեն մարդ ալ ասանկ է կըսէ սրտին մէջէն։ Բայց մարդկային բարքը որ միշտ ամենուն քով մէկ կերպ չէ, փոփոխականէ զանազան պարագաներու համար, զանազան խառնուածոց համար, անկէց կըլլայ որ՝ գործքով զանազան կըլլան կը տարբերին. մէկ մարդ մը ծնողքը կը սիրէ, մէկալը չը սիրեր, թէպէտ և երկուքն ալ կընդունին որ պէտք է սիրել։ Ասանկ ալ կան զանազան խառնուածներ՝ որ իրենց ազգը իրենց հայրենիքը կը սիրեն և կան ալ որ չեն սիրեր։

Բայց ով որ կը սիրէ իր ազգը իր հայրենիքը, ան սիրելովը ամեն կարգ ամեն կանոն տեղը կերթայ, ինչ որ գրուած է մեր սրտին մէջը։ Վասն զի բան մը չի կայ անչափ վայելուչ մարդկութեան, անչափ օգտակար մարդկային ընկերութեան, ինչպէս արդարութիւն, քաղցրութիւն, և բարերարել ուրիշներուն։ Ըս է որ Ցիկերոնին զուրցընել տուաւ։ «Չի կայ ըսաւ այնչափ ճշմարիտ խօսք, ինչպէս աս խօսքս Պղատոնի որ կըսէ։ Մենք չենք ծնած միայն մեզի համար, հապա ծնած ենք նաև մեր հայրենեացը և մեր բարեկամացը համար։ Եւ ինչպէս որ կըսեին ատոյիկեան փիլիսոփայները, թէ որ գետնին բարիքը մարդիկներու համար են եղեր, մարդիկն ալ մէկը մէկալին համար են եղած։ Ըսել է որ՝ մէկմէկու օգնութիւն մէկմէկու աղէկութիւն ընելու համար։ Ինանկ է նէ՝ պէտք է մեզի որ՝ բնութեան դրած կարգը բռնենք, և ինչու համար եղեր ենք նէ՝ ան բանին հետեւելով հոգ ունենանք նայինք հասարակաց օգուտ մը ընելու, իրարու ծառայութիւն՝ իրարու աղէկութիւն ընելով, իրարմէ ալ աղէկութիւն տեսնելով։ Եւ աս բանիս համար բանեցընենք ոչ միայն մեր հոգը, մեր ճարտարութիւնը, հապա ինչ ունան մեր ինչքը, մարդկային ընկերութեան կապը աղէկ պահելու համար»։

Արդարութիւն և բարութիւն են առաքինութիւն որ մարդիկ իրարու հետ կը կապեն, և մարդկային ընկերութիւնը հաստատուն խաղաղ ընել կուտան ու կը ծաղկեցնեն։ Ես գրածնիս պէս՝ պէտք է որ ազգասիրութիւնը ամեն բանէն առաջ պինա բռնենք, որուն մէջն են արդարութիւն և բարութիւն, և որով կատարող կըլլանք Աստուածային կամացը ընդհանուր հիմնական ընկերութեան վրայ, ինչպէս է ընկերութիւն հայրենեաց կամ ազգին. վասն զի Աստուած որ ամեն բան դրեր է իր վախճանին համար, մեզ ալ դրեր է մէկմէկու համար, մենք ալ մէկմէկու կապին հետեւելով կատարող կըլլանք ան Աստուածային կամացը։

Ամեն իմաստուններուն խօսքն է որ, ամեն մարդ իր հայրենեացը պարտական է տալու աս

լրնէք բանը, այսինքն իր կեանքը, իր ձարտարու-
թիւնը, և եղանակը զանոնք բանեցընելու։ Ա-
սոնք մէկիկ մէկիկ քննենք նէ, ո՛րչափ կը շատ-
նայ մարդուս պարտքանութիւնը իր հայրենեա-
ցը կամ իր ազգին վճռայ, բայց հերիք է մեզի ո-
քու ձարտարութիւնդ բանեցընես հայրենեացդ
և ազգիդ օգնելու համար։

Դուն մեծցեր ես, եղեր ես մէկ մարդ մը քու
ազգիդ մէջ, թէ որ դուն մէկ աղեկութիւն մը
ըրած չունիս մեկին մը մանաւանդ ազգիդ, պա-
րտք տեղը մեծցեր ես, մեկը քենէ աղեկու-
թիւն մը չէ տեսած. հապա դուն ուրիշներէն,
ազգէն, աղեկութիւն տեսած վայելած կըլլաս։
Ինանկ է նէ՝ ազգիդ դիտցէն նայելով դուն ա-
նոր բեռ մըն ես եղեր, պարտք տեղը ազգին ան-
դամն ես եղեր, եկար պարտք, կը մեռնիս պա-
րտք, եաեւէդ մեկը չի կայ որ՝ քենէ աղեկու-
թիւն մը տեսած ըլլալով քեզ յիշէ. ազգդ ալ
բնաւ մէկ աղեկութիւն մը տեսած չըլլալով, չու-
նի մէկ առիթ մը քեզ յիշելու։

Շարունակելի։

—Ասկից յառաջ Ա. արագայի Հայկազեան լրագրոյ միջոցաւ՝ Տաճատեան ընկերութեան Նոյեմբեր 7 Ընդհանուր ժողովոյն յիշեալ ընկերութեան Կանոնին բոլորովին հակառակ ըլլալն յայտնած էի. անկից քիչ հետը՝ Նոյեմբեր 28 ին դարձեալ Ընդհանուր ժողով գումարելու համար ընկերաց զրկուած նամակներուն վրայ ունեցած մէկ դիտողութիւնս ալ Ձեր պատուական հանդիսին միջոցաւ թեպետ խմացուցի, բայց այս անգամ գոհութեամբ սրտի կը ծանուցանեմ իմ ամեն ընկերակցաց և ընդհանուր Հայ հասարակութեան որ Նոյեմբեր 28. օրը յիշեալ ընկերութիւնը իր Կանոնադրութեան 8. Յօդուածին համեմատ 41 անձանց ներկայութեամբ Բերայի Նարեկեան Ա. արժարանը Ընդհանուր ժողով կազմելով և ընկերութեանս նախագահ Եփ. Խորէն վարդապետին աղդու յորդորովն ու բոլոր ընկերակցաց հաւանութեամբը ընկերութեանս բարեկարգութեանը վերաբերեալ արդէն խմբագրուած Կանոնադրութիւնն կարդացուելով՝ ամեն մէկ յօդուածին վրայ պատ պատ ընկերաց ազատ դիտողութիւնն հրաւիրուելէն վկնի ընդունուեցաւ ու վաւերացաւ. և այս նոր կանոնադրութեան համեմատ Ընդհանուր ժողովոյ համար Ընդհանուր ժողովոյ և Վիւանադպիր մը և ընկերութեան ամեն կերպ կառավարութեանը համար ալ եօթը անձանցմէ բաղկացեալ ժողով մը ընտրուեցաւ Սահմանադրական պատամադրութեանը համաձայն գաղանի քուէարկութեամբ, որով հիմա յիշեալ ընկերութեան իր նպատակին հասնելու միջոցները ձեռք առած ըլլալուն վրայ յուսով եմ։

Վրդ՝ կպաչեմ իմ բոլոր ընկերակցաց, որ այս ընկերութեան յառաջադիմութեանն համար եռանդուն ոգւով աշխատին, և ինչ որ պէտք է, չի զլանան. նոյնպէս արդի հասարակութենէն ալ կը խնդրեմ որ ազգասիրաբար այս ընկերութեան բաժանորդ ըլլալու բարեհաճին, ո-
րուն նպատակը Ազգիս մէջ զուարճալի բուրաստան մը հաստատել է. և այնպիսի բուրաստան մը որուն արդիւնքն եղող անուշահոտ ծաղկանց բուրումը բոլոր աշխարհի զմայլելի ըլլալուն ապահով եմ. մէկ խօսքով այս անանկ ընկերութիւն մ'է որ այսօրնոր քալել սկսող ազգի մը կը նմանի. եթէ իր ձեռքէն բռնելով՝ արագընթաց քայլերը ընել տալու աշխատիք, մեծ յոյս ունիմ որ ապագային մէջ ինքն ալ շատ անձանց ձեռք կարկառելու վիճակը կտանայ։

5 Դեկ. 1865 Ս. Ա. Մ.

—Խել մը ստորագրութեամբ նամակ մը ստացանք, որով անթիւ անձինք իւրեանց եր-
բախտաւորութիւնը կը յայտնեն արդի Պատ. Փոխ Եպ. Կարապետ վարդապետի նկատմամբ. նամակը խիստ երկար էր եւ որովհետեւ մենք արդէն գիտեմք Կ. վարդապետի ազգասիրական ոգին, հարկ սեպեցինք մեր կողմանէ դիտցածնիս ըսել եւ յայտնել հանրութեան թէ՝ Պ. Փ. Կ. Ա. արդապետը արդարեւ իւր պաշտօնին մէջ անզուգական եղած է, մանաւանդ այս վերջին վեց ամիսներուս մէջ. Նորին Սրբութիւնը թող չի վշտանայ երբ մենք մեր կողմանէ կը յայտնեմք թէ ինքն ճշմարիտ պաշտօնեայ մի է Քրիստոսի, որ բնաւ չուզեր որ իւր ձախ ձեռքին ըրած բարութիւնը ալ ձեռքը դիտնայ։

Երեկ Ազթամարայ երեսփոխանները հետեւեալ բողոքը տուին Ազգ. Կրօնական ժողովոյ։

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր և Գերապատիւ Հայր Արօնական ժողովոյ։

Առորագրեալ խոնարհ ծառայքս Ղեթա-մարայ ընդհանուր ժողովրդեան կողմանէ խըր-կուած պատգամաւոր երեսփոխան դանուելով, այս անգամ յիշեալ երկրի մէջ եղող մեր հայ-բնակցաց ընտանեաց եղբարց և զաւակաց կող-մէ նամակներ ընդունած ենք որով աղդարա-րութիւն կընեն և այժմէն կը ծանուցանեն թէ՝ Ղեթամարայ անմեղ Կաթողիկոսի դաոը Ազգ. Ա՞արչութեան առջեւ խոհեմաբար չէ կրնամք պաշտպանել՝ և անոր բռնաբարեալ իրաւունքը երեւան հանել՝ և այնչափ բազմաթիւ ժողո-վըրդեան ընդհանրական խղճն ու փափաքը պը-սակել. զմեզ ոչ թէ միայն իբրեւ հայրենակից հայր ու եղբայր ու ամուսին չը պիտի ընդու-նին, այլ զմեզ ոխերիմ ու ընտանի թշնամի պի-տի համարին. ուրեմն խոհեմութիւն կը համա-րինք այժմէն սրբազնութեան ժողովոյդ դիմելով և-րաց այս վիճակը անկեղծօրէն յայտնել և այս փա-փուկ կրնձռուելից խնդրոյն իմաստութեամբ լու-ծումը Ձեր արդարասիրութեան ու խոհեմու-թեան ձգել, նաեւս սակայն արժան կը համարինք իմացնել թէ՝ յիշեալ կաթողիկոսի փրկութեան կողմէ անուանի հրատարակութեան պատճառը՝ անոր՝ կաթողիկոսին օծուելէն առաջ Ա՞ար-չութեան խնդոյ չէ տրուելուն համար էր, բայց յիշեալ կաթողիկոսը այս մասին յանցանք չունի, վասն զի կաթողիկոս օծուելուն նկատմամբ վար-չութեան դիր դրուած է սակայն անվաւեր հը-րատարակելէն եռքը հասած և ուշ մնալուն պատճառն ալ նորահաստատ Սահմանադրու-թեան վրայ դեռ լիովին տեղեկութիւն և հըմ-տութիւն չունենալն էր.

Ահա այս տեղեկութիւնն ալ հաղորդելով մնամք սպասող կամաց Ձեր

Սպորտերու-Ինձ։

Կ—Պոլիս. 2 Դեկտ. 1865.

—Ասել մը նամակներ առացեր եմք մօտ օրերս թէ Ա՞նեն թէ Ղեթամարեն և թէ Ա՞արա-դայ վանքեն, որոնք կատարուցանեն որ՝ Յա-կաոուր եպիսկոպոսը ճշմարտապես յանիրաւի ամբաստանեալ է. եւ թէ նորա կաթուղիկոս լինելեն կամ չը լինելեն կախում ունի Ղեթա-մարայ վիճակին բարւոքութիւնը կամ չեփոչե-ռոնինը. արդ կը հաւատամք որ Ե. Կ. Ա՞ար-չութիւնը ալ եւս ոտշադիր տեսնելով Ղեթա-մարայ կաթուղիկոսութեան վտանգաւոր կա-ցութիւնը և յանիրաւի զրպարտեալ եպիսկո-պոսի մը արդի Ա՞այութեան անպատուութիւն բերող վիճակը, կ՚շտապէ որ օր յառաջ այս ցա-ւալի խնդրոյն վախճան մը տայ։

— Ընտանիք Ա՞անայ Ա՞արագայ վանքէն Ղեւոնդ վարդապետի գրած նամակին օրի-նակը։

Գրիդ ծոց եղած նամակներդ Ղեթամա-րայ Յակաոուր Կաթուղիկոսի սիման գրած եմ առ այլ եւ այլ անձինք, որ պէտք է անձամբ անձին տանէք տայք. նամակաց միտք Կաթող-կոս սրբազան յանիրաւ զրպարտչաց դէմ պաշտ-պանելն է. և այն մարդիկ չգիտելով մինչեւ ցարդ պաղ աչքով կը նայէին Յակաոուր Կաթողիկո-սի գործոց յաջողութեան՝ ես յուսով եմ դի նո-քա մեր նամակներ կարդալէն ղկնի մեր անկեղծ բարեկամութեան վրայ վստահանալով պիտի սկը-սեն այսուհետեւ յաջողութեան համար աշխա-տել. Ստուծով պիտի Յակաոուր Կաթողի-կոսն իւր համար աշխատողներուն երես սպի-տակինէ. իւր ազգասգուստ բարի գործերով՝ որ այժմ երկնեալ յղացեր է ի սրտի իւրում. ու-րեմն դուք եւս յորդորէք բերանացի մեր այն սիրելի բարեկամներ, որ իրենց ինկած բաժին աշխատութեան չեն խնայեն Յակաոուր Կաթո-ղիկոսի մասին. յաւել քան զայս ճնամ ձեզ ի սրտէ բարեացակամ, և յաջողութեան գործոցդ առ Տէրն աղօթարար։

ՏՈՍՊԵՑԻ ՂԵՒՈՆԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՓԻՐԿԱԼԷՄԵԱՆ

—Ակնկիոյ 98 թուոյն մէջ Ներսէս Եպիս-կոպոսին Եգիպտոսէն Պօլիս վերադառնալուն լուրը առինք, կարդացինք նաեւ՝ թէ Մկրտիչ Եպիսկոպոսը դարձեալ վերահաստատուեր է իր պաշտօնին, համբաւին լը կողմանէ սա ալ կաւելցնեն թէ, Ա՞արչութիւնը իր կարճած քըն-նիչին յայտագրին վրայ քիչ օրէն կը վերահաս-տատէ իր պաշտօնին վրայ։

Պաշտօնական կերպով դեռ եղած քննու-թիւնները չը հրատարակուած Ակնկիոյ այս գրա-ծէն ուրիշ բան չեմք կրնար հասկնալ, բայց միայն տեսակ մը վարպետութիւն բանեցնել, և Գերապատիւ քննիչին միտքը աղաւաղելով՝ դի-տաւորութիւնները փոխել տալու միջոց մը գըտ-նել է. սակայն համբաւին փորձը կարճեմ փուճ պիտի ելլայ, որովհետեւ Գեր. քննիչը, արդա-

բասերը, ուղղափառ հասարակաց ձայնը յարգող, և ազգասէր կրօնական մ'ըլլալուն, չը հաստատեր այնպիսի մէկը հոն՝ որ բոլոր ժողովուրդը զինքը տեսնել անգամ չուզեր. ասոր ապացոյց իրենց կրօնափոխութեան դիմելնին. Գրեր, քննիչը հարկաւ լաւ տեղեկացաւ իր վարմանցը. ըստ Ալեքսիոյ եթէ բոլոր ըրածներուն մէջ արդար դատ՝ որն որ մաքէս անգամ անցնել չեմ ուզեր, ինչպես պիտի կրնայ վճռել մարդկային սարսափելի ոճիրը, որ գործեց, քօլերայի էն սաստիկ տարին 70 այսչափ մարդ բանտարկել տալով, Եգիպտոսի Հայ ազգը ներկայացնող մասը, որոնց անունը բոլոր ազգիս ծանօթ է. Ննթադրենք թէ ժողովուրդը անիրաւ էր, բայց կը վայլէր իրեն այսպէս վախուկ տարեց մարդ բանտարկել տալը. որուն հետեւութիւնը ..... եղաւ. Ներեցէք Պ. Խմբագիր փոքր ակնարկութեան մը համար այսպիսի արդարութեան մը ախոյեան կանգնելուն տեղը չը կայ. չըյիշելով ամենեւին թէ վերջապէս ժողովուրդ մը ոչքան անիրաւ ըլլայ դարձեալ արդար է քանի որ ժողովուրդ մ'է; քանի որ ձայն բազմաց ձայն Աստուծոյ է. Պ. Ալեքսիոյ չորս պատին մէջ նստող և պատերազմ հրատարակող լրագրապետաց պէս, հանգիստ, նստած ուզածին պէս գրել կարդալը դիւրին է. բայց մէյ մը ոտքդ Պօլսեն դուրս նետէ, պիտի տեսնաս թէ Հոգեւորականները ոչքան անիրաւութիւններ կը գործեն, ժողովուրդի չհամայնելով. ինչ պատաղանցութիւններ կընեն, ասոնցմով հանդերձ դարձեալ կերպ մը կը գտնեն այն ժողովուրդին կողմէն ուզուիլ, Պղերաց այս վարմանցը ինչո՞ւ Պ. խմբագիրը բոլորովին անտեղեակ ըլլալ կուզէ.

Ահա ազգը շատ աղէկ կ'ընէ եթէ գոնէ երբեք տարին անգամ մը տերութեան օրինակին հետեւելով գաւառներուն այցելու քննիչներ խրկելու ըլլայ, այն ատեն դուք ևս պիտի տեղեկանաք գաւառականաց կրած տառապանքներուն. Հոգեւոր խնդրոյն գալով. կը դարձնեմ խօսքս Հայ ժողովուրդին, և պատկառելի Հայրապետին. ի՞նչպէս Մկրտիչ եպիսկոպոսը կրնայ առաջնորդել այն ժողովուրդին, որ նոյն իսկ ինքը ժողովուրդին վճռանալուն կը նպաստէ. և ի՞նչպէս ժողովուրդի մը գլուխ կենալու կ'ելլայ, քանի որ ժողովուրդը զինքը չուզեր. ասոնցմէ եաքը ի՞նչպէս անհամաձայնութիւն չը ծագիր ժողովուրդին և առաջնորդին մէջ. քանի որ Եգիպտոսի մէջ այս մարդը սիրող չը կայ, քանի որ թէ պղեկ և թէ գեչ ըրածները ժողովուրդին առջեւ յարգ չունին, այսպէս մէկը հոն գարձեալ հաստատելով ալ ինչ օգուտ կրնայ ապահել Հայ ազգը Եգիպտոսի ժողովուրդէն. Այս ամենով գեռ չեմ գիտեր Գրեր. Ներսէս Եպիսկոպոսին որոշումները՝ այնոր համար պարտ է լռել, եւ ապահել Հզգային Վարչութեան որոշմանցը. յուսալով որ ժողովուրդին ձայնը յարգ ունի թէ Մեծ. քննիչին առջեւ և թէ Վարչութեան.

* * *

Կ'ՍՊԱՍԵՄ

Ասպասեմ միայնիկ, սիրուհւոյս գալստեան.
Սա հանդարտ բայց տխուր, ցորեկին յատակը.
Ուր գեռ ոչ ոտք կոխեր, կենդանի մի մարդոյ.
Ուր չէ սիրտ արուխեր, վասն իւր սիրելւոյ.

Ընքնար, ոչ անտիրտ. թուննլա վար, ոչ անյոյս.
Ասպասեմ սիրուհւոյս, պիտի գայ չուտ անշուշտ.
Որոյ աչք լինձ համար, կը փայլին վիմիայն.
Լինձ համար արուխէ, նորա սիրտ աննման.

Ո՛հ թէ մէյմ'լսէի նորա քաղցր ձայնիկը.
Տեսնէի միանգամ, նորա վարդ այտերը.
Սոխակէն խիտ անուշ են նա հնչէ իմ անուն.
Հուշանէն խիտ անուշ. նորա այտք սիրուն.

Ես չեմ գիտեմ գիտեմ ես նորա հեշտագնացքները.
Կուրծք նորա որ պահէ իմ արտիս երազները.
Բայց ինչո՞ւ ուշացաւ, միթէ նա զիս մոռցաւ.
Լինձ ըրած խոստումներն սրտէն չէր, բերնէն էր.

Չէ, չէ, չէ ահա նա, եղջերուի պես շուտով.
Կը վազէ կուգայ լինձ, անուշ շունչն կարելով.
Ես եկաւ, իմքովս է, իմ կուրծքիս վերայ է.
Հեշտութիւ՛ն...կզգայ նա, որ լցուած չէ սիրով:

ԽՄԲԱԳԻՐ–ՏՆՕՐԻՆ
ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, ՏԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԽՕՐՈՒՇՈՒ, ԹԻՒ 19